

A MOZAIK2011 KUTATÁS LEGFONTOSABB EREDMÉNYEI

Az alábbiakban a MOZAIK2011 kutatás kvalitatív szakaszának legfontosabb megállapításait, eredményeit foglaljuk össze kétféle megközelítésben.¹ Egyrészt regionális megközelítést alkalmazunk, ahol az egyes régiók legjellemzőbbnek tartott sajátosságait mutatjuk be. Másrészt néhány fontosabb témakört mutatunk be, annak illusztrálásaként, hogy a különböző régiókban, azonos témáról, problémáról miként gondolkodnak, vélekednek a megkérdezettek². A tanulmány első részében a régiók sajátosságait mutatjuk be.

ÓRVIDÉK – AUSZTRIA

A magyarnak versus osztráknak vallja-e magát kérdésre kapott válaszok mintázata nem egyértelmű, kissé a „más színben tünteti fel magát” sugallta – burkolt – válaszok érkeztek. Ezek alapján nehezen állapítható meg, hogy a vizsgálatban részt vett fiatalok valójában magyaroknak vagy osztrákoknak gondolják-e magukat alapvetően. A kettős állampolgárság kérdéskörnél kristályosodott ki, hogy a többség valójában osztráknak tartja magát. A magyarság, érzés szintjén, tetten érhető és büszkéek is rá, de a magyar nyelvet inkább idegen nyelvként ismerik.

Csak néhány fókuszcsoporthoz tartozó résztvevő vallotta egyértelműen magyarnak magát, esetükben irodalmi szintű magyar nyelvtudásról beszélhetünk. A résztvevők jellemzően gazdasági aspektusból közelítik meg a magyar nyelv ismeretét (munkavállalásnál előny/hátrány, több nyelv ismerete hasznos).

Állításuk szerint szüleikkel jellemzően magyarul beszélgetnek, illetve a barátaikkal is, abban az esetben, ha magyarok. Érdekes volt azonban, hogy a csoportbeszélgetés lezárultával azonnal németre váltottak, és egymással németül kezdtek el társalogni. Először németül írnak és olvasnak, németül használják a közösségi oldalakat és ezen a nyelven néznek filmeket.

A magyarokkal szembeni előítéletességet spontán módon nem említették a beszélgetés során, de miután az egyik interjúalany megemlítette, hogy a magyarokat nem mindig látják „szívesen”, megtört a jég és elindult egy diskurzus, amely során többféle álláspont is előkerült. Volt, aki szerint csak az idősek körében létezik előítéletesség, volt, aki úgy gondolta, hogy ez mindig jelen van, s általában az idegenekkel szemben máshogy viselkednek az osztrákok, s akadt olyan hozzászóló is, aki szerint az osztrákok idegenekkel szembeni előítéletessége differenciált, befolyásolja a nemzetiség milyensége, vagyis pl. egy afrikaira

¹ Az első, 2001-es MOZAIK vizsgálat legfontosabb eredményeit részletesen lásd: (Szabó A. et al. 2002).

² Az elemzés szempontjairól részletesebben lásd: Arnold Petra tanulmányát.

inkább idegenként tekintenek, mint pl. egy magyarra. Néhány esetben ellentmondást is tapasztaltunk, pl. a diskurzus elején arról beszéltek, hogy a burgenlandi magyarok büszkék magyarságukra, majd a vége felé kiderült, hogy bizonyos helyzetekben találkoznak olyan magyarral, aki nem akar magyarul beszélni, mert szégyelli, hogy magyar.

A második csoport résztvevői egyértelműen azt állították, hogy osztráknak tartják magukat, azonban a beszélgetés során néha azt hangoztatták, hogy bár ők osztrákok, magyar-nak érzik magukat. A beszélgetés során nagyon nehezen lehetett érteni az elhangzottakat, rendkívül rosszul beszéltek a magyar nyelvet, csupán ketten beszéltek közülük jól magyarul, de ők sem szépirodalmi nyelven. A nyelvi korlátok miatt nagyon nehezen értették a moderátort, illetve nehezen fejezték ki magukat. Jellemzően gimnazisták alkották a csoportot, s kicsit úgy tűnt, hogy a moderátor által feltett kérdéseken még nem gondolkoztak, ugyanis ők egyértelműen osztrákok, s identitásukat nem „zavarja meg” az, hogy vannak magyar szálak a családjukban, illetve, hogy idegen nyelvi szinten beszélnek a nyelvet.

FELVIDÉK – SZLOVÁKIA

Magyarnak lenni Magyarországon és Szlovákiában nem azonos, erre számos példát soroltak fel a vizsgálat résztvevői. Míg a legtöbb vélemény szerint velünk született érzés magyarnak lenni, magyarnak maradni azonban már nem. Ez megkülönbözteti a szlovákiai magyart a magyarországi magyartól. A magyarországi magyarok határon túli magyarok létéről kapcsolatos tájékoztatásukból fakadóan sok negatív élmény érte az interjúk résztvevőit. Ezek az esetek főként a magyarországi magyarok tudáshiányából fakadnak, ellenben a Szlovákiában megtörtént esetekkel, ahol konkrét sérelmek érték az interjúalanyokat magyar mivoltuk miatt a szlovákok részéről.

Az államnyelv ismeretének szükségességét senki nem vonja kétségbe; a legtöbb interjúalany saját megítélése szerint jól beszél szlovákul. Egy 2009-ben készített felmérés szerint, amely a középiskolában végző diákok körében készült, a megkérdezettek 91 százaléka válaszolta azt, hogy beszél szlovákul. A szlovák nyelvismeret hiánya a szlovákiai magyar fiatalok körében láthatóan nem jellemző.

Különbség tapasztalható a középiskolások és az egyetemisták, illetve munkavállalók korcsoportja között abban, hogy milyen szinten, szintéren használják a szlovák nyelvet. A magyar nyelvű középiskolát végző fiatalok többnyire magyar nyelven olvasnak és interneteznek, baráti körük is főként magyar nemzetiségű kortársaikból áll. A megnyilatkozások szerint a magyar mellett az angol nyelv használata is gyakori az említett szintereken. A már hivatkozott 2009-es szlovákiai magyar ifjúságkutatásból az derült ki, hogy a válaszadók egynegyede tartotta jónak idegennyelv-tudását, kétharmaduk alapszintűnek, illetve átlagosnak. Szlovák nyelvtudásuk szintje alatt szerepelt más idegennyelv-ismeretük szintje.

Az egyetemisták, illetve munkavállalók gyakrabban használják a szlovák nyelvet, lévén munkahelyi környezetük is adott esetben szlovák nyelvű. A Szlovákiában tanuló egyetemisták pedig a tananyagot szlovák vagy cseh nyelven tanulják, és baráti körükben is előfordulnak szlovák nemzetiségű fiatalok.

Az állampolgárságról szóló beszélgetések középpontjában a kettős állampolgárság szlovákiai fogadtatása állt. A két csoport kevésbé tűnt érdeklődőnek a témában, vélhetően tájékoztatlanúságuk miatt. Az egyik csoportban el is hangozott, hogy ők fiatal koruk miatt nem

érdeklődnek különösebben a téma iránt. A 2009-es szlovákiai magyar ifjúságkutatás is a szlovákiai magyar első választók napi politikában való tájékozatlanságát bizonyította.

Összességében a résztvevők pozitívan, gesztusként értékelik a magyar állampolgárság felvételének lehetőségét a szlovákiai magyarok részére. Azonban gyakorlati megvalósítása egyenlőre nem releváns, hiszen egzisztenciális kockázatokkal jár.

Érdekesség, hogy a szlovákiai magyar kisebbségi társadalom körében az asszimiláció egyik fő oka a vegyes házasság, de az interjúkban ez egyáltalán nem jelenik meg, mint tényező. (Gyurgyík, 2004.) A vegyes házasságról vallott nézetek két fő csoportba oszthatóak. Az elsőbe azok tartoznak, akik teljes mértékben elzárkóznak a más nemzetiségű pár választásától. Ők azok, akik a nyelvi és a kulturális különbségeket nem fogadnák el saját családi életükben. A második csoportba azok tartoznak, akik természetes jelenségnek tekintik adott esetben a szlovák nyelvű házastársat. Ők érzelmi alapon közelítik meg a témát.

Asszimilációs tényezőként a szlovák nyelvű iskolaválasztás jelenik meg elsősorban. A fókuszcsoportos interjúk résztvevői körében elenyésző volt azok száma, akik szlovák nyelvű óvodába vagy alapiskolába jártak, s hasonlóan kevesen nyilatkoztak úgy, hogy gyermekeiket szlovák nyelvű óvodába vagy iskolába íratnák. A magyar identitás megmaradásának feltétele a magyar nyelven történő iskoláztatás az óvodától a középiskola befejezéséig. A szlovákiai magyar felsőoktatás kevés lehetőséget kínál az anyanyelven való továbbtanulásra. Az egyetemválasztás kapcsán a szülőföldön maradás szempontjából a csehországi vagy a szlovákiai egyetemeket preferálják, lévén a magyarországi egyetemen történő továbbtanulás eredménye a legtöbb esetben az egyetem elvégzését követően az áttelepülés.

A munkanélküliség a két közép-szlovákiai régióban országos szinten nagyon magas, vagyis a munkavállalás szempontjából migrációra vannak kényszerítve az ott élők. Ebből következik, hogy kényszerként élük meg a migrációt, ugyanis elsődleges céljuk a szülőföldjükön való boldogulás. Miután az Európai Unió országaiiban is lehetővé vált a szabad munkavállalás, a szlovákiai magyarok számára egyre kevésbé alternatíva a magyarországi munkavállalás, főként az alacsony bérezés miatt.

KÁRPÁTALJA – UKRAJNA

A kárpátaljai magyarok kettős előítéletességet tapasztalnak: az ukránok előítéletességét elsősorban a magyar nyelv használatának („titkos nyelv” és féltékenység a nyelvtudás miatt) és a kulturális különbségeknek tulajdonítják, míg a magyarországi magyarokét a tudatlanságnak. Talán ez is szerepet játszik abban, hogy a helyi magyar közösséget összetartóbbnak és identitására büszkébbnek látják, mint a magyarországit. Magyarságukat sokan egy szép és nehéz (illetve nehézsége miatt szép) adottságnak, feladatnak élük meg – az asszimilációra nyitottabbak ezzel szemben a nyelvtudást tekintik legnagyobb előnyüknek. A nyelvi kompetencia alapvetően formálja a kétnyelvű magyarok tudatát – a gyengébb magyar identitással rendelkező fiatalok is alapvető fontosságúnak látják nyelvtudásuk átörökítését gyermekeikre.

A kárpátaljai magyarok esetén különösen érdekes az online közösségi oldalak használata, hiszen az online kommunikáció során használt nyelvet és azok körét, akikkel kapcsolatot tartanak, akár három oldal párhuzamos használata is meghatározhatja. Az ukrán/orosz identitás és/vagy baráti kör indikátora a Vkontakte (orosz közösségi oldal) aktív használata, a magyar baráti kör fenntartására az Iwiw a tipikus platform (bár az aktív használatban

ittthon is tapasztalható eltolódás a Facebook irányába Kárpátalján is erősen megjelent), míg a Facebookon történő kommunikáció domináns nyelve vagy az elsődleges identitás, vagy a nemzetközi kapcsolatok fenntartását elősegítő angol.

ERDÉLY – ROMÁNIA

A régió tekintetében érdemes külön kezelni a tömbben, a jelentős arányban, illetve a szórványban élők nézeteit, véleményeit.

A Székelyföldön (tehát a tömbben) élők általában véve „intenzívebben” élnek/élhetik meg magyarságukat (a mindennapi nyelvhasználat, a nyelvhasználati jogok terén stb.). Ennélfogva tapasztalható egyfajta ellentét is a magukat székelynek tartó székelyföldi fiatalok és a régió más területein élő fiatalok között. A székelyekhez, a székelységhez olyan sztereotípiák kapcsolódnak, mint például: „másaknak”, „agresszívebbeknek”, „vidámabaknak”, továbbá „magyarkodóbbnak” tartják őket, úgy gondolják, hogy túlzásba viszik az identitás megélését.

Ehhez képest a szórványban élők számára ez bizonyos esetben hátrányt jelent a mindennapokban a többségi nemzettel való kapcsolatuk során.

Az erdélyi magyar fiatalok általában véve nehezebbnek tartják helyzetüket a többségiékéhez képest (ahogy a magyarországi magyarokhoz képest is), például a tanulás terén, továbbá a mindennapokban: bevásárlás, hivatali ügyintézés stb. során. (A tömbmagyarságra ugyanis a magyar nyelvhasználat jellemző, ritka az a szituáció, ahol román nyelvhasználatra van szükség.)

A szórványban a román nyelv használata nem jelent problémát, mivel az ott élő fiatalok a mindennapi kommunikáció során a román nyelvet akár anyanyelvi szinten el tudják sajátítani. Ahol jelentősebb kisebbség él, de nem tömbben, ott a román nyelvtudás gyakran gondot jelent a mindennapokban: a fiatalok rendszerint magyar nyelven tanulnak, és az iskolai nyelvoktatás gyengeségei miatt komoly hiányosságai vannak a román nyelv ismerete terén, amit nehéz leküzdeni (pl. munkavállalás esetén gondot jelent). A teljesség kedvéért azért meg kell jegyezni, hogy a Székelyföldön élők szerint a helyi munkavállalás során ez nem jelent problémát. Összességében, azért ha egy fiatal jó román nyelvtudással rendelkezik, a magyar nyelv ismerete értéként jelenik meg a munkaerő-piacon.

A többségi társadalomhoz fűződő viszony nem konfliktusmentes. A tömbben élők esetében minimális az érintkezés, ott a románok jelentik a kisebbséget, akik többnyire értenek/tudnak/beszélnek magyarul. A románok elutasítása a tömbön kívül is érzékelhető, azonban inkább elhatárolódásról, „csendes” egymás mellett élésről beszélhetünk. A szórványban a románokkal való együttélés kevésbé problematikus, mondhatni „természetes állapot”, bár román részről észlelhetők provokációk és agresszív megnyilvánulások. A nyelvismeret, illetve a kulturális különbségek komoly határt szabnak. Nyelvtudás esetén könnyebb a helyzet, a fiatalok közül többen nyitottan kezelik a kérdést, de a családok összeegyeztethetősége nem egyszerű, gyerekvállalás esetén az egyik vagy másik nyelv megtanításáról úgy vélekednek, hogy a gyereket kétnyelvűnek kell nevelni (miközben a szülők közül vélhetően az egyik nem kétnyelvű).

Székelyföldön sajátos viszonyulás tapasztalható: ott elvárt, hogy a román élettárs tanuljon meg magyarul, ám a vegyes házasság elutasítása erőteljesebb. A vegyes házasság a szórványban sokkal természetesebb, magától értetődőbb.

Az internetes kommunikáció alapvetően magyarul történik, a felhasználói felület változó, az operációs rendszer változó, leginkább angol, a román/magyar nem szokványos, elsősorban a romániai számítástechnikai „hagyományok” miatt.

A fiatalokra a külföldi rövid/középtávú munkavállalásra való nyitottság jellemző, Románián belül kevésbé terveznek munkalehetőséget mobilizálni.

VAJDASÁG – SZERBIA

A fiataloknál alapélmény a délszláv háború, és annak egyik következménye: a magyarok elvándorlása és a szerbek betelepítése. Más a viszony a helyi szerbekkel, akik megszokták, hogy egy többnemzetiségű közegben élnek, más a betelepítettekkel, akik sokszor agresszívan reagálnak arra, hogy magyarok is élnek a környezetükben.

Magyarnak lenni sokak számára a félelemmel, a fenyegetettség érzésével egyenlő. Minden csoportban beszámoltak magyarok ellen irányuló fizikai agresszióról.

Mai vajdasági magyar fiatalokra jellemző, új jelenség, hogy a fenyegetettség-érzés feloldását nem a kitartásban, az összefogásban, saját identitásuk felmutatásában látják (bár ez továbbra is létezik), hanem az alkalmazkodásban. Az alkalmazkodás azt jelenti, hogy ne provokáljuk a szerbeket azzal, hogy magyar zenét hallgatunk, magyarul beszélünk. Szélsőséges formában ez egyetértést jelent azzal, hogy a magyarság tűnjön el Szerbiából. Akadt, aki arra a kérdésre, hogy „Szerinted 50 év múlva lesznek-e itt magyarok?”, azt válaszolta: „*Remélem, nem, mert akkor már nem lesz ok bántani bennünket.*”

Magyarnak lenni sokak számára önbizalom, különbözni merés kérdése – és önérték. Mások számára magyarnak lenni nem „menő”. A vegyes házasságokról sok rémtörténet hangzott el, lényegük, hogy egy magyar asszonynak mindenben alá kell vetnie magát a szerb férj akarátának. Ezzel együtt sokan mondták, hogy ők hajlandók lennének vegyes házasságba belemenni, mert biztonságot jelent. „*Ha baj van, egy szerb meg tud védeni.*”

A konfliktus nem állami-intézményi, hanem személyközi szinten jelentkezik. Az oktatásban, az egészségügyben, a közigazgatásban, amennyiben erre igény van, lehet használni a magyar nyelvet. Ez sok magyar fiatal számára munkaerő-piaci előnyt jelent a szerb fiatalokkal szemben a közszférában.

A magyar nyelvhasználatlaltal összekapcsolódik egy gyermekkortól megtanult keresési-felismerési folyamat, azaz, hogy keresem és megismerem azokat a helyeket, ahol magyarul lehet beszélni, filmet nézni, bulizni stb. Energia befektetés nélkül ugyanis a mindenütt jelen lévő szerb nyelvű nyelvhasználati tereket találok meg.

A kettős állampolgárság megítélése körükben egyöntetűen pozitív.

DÉL-BARANYA – HORVÁTORSZÁG

Mindkét csoportban azt tapasztaltuk, hogy a résztvevők magyarnak gondolják magukat, születésüktől fogva magyarnak nevelték őket a szüleik, ami elsősorban a nyelvhasználatban, a kultúra és a tradíciók ismeretében nyilvánul meg.

Arra a kérdésre, hogy mi akadályozza a magyarság fennmaradását térségükben, az alábbiakat említették a résztvevők.

- A szülők nem foglalkoznak azzal, hogy magyarnak neveljék a gyermekeiket, akkor sem feltétlenül, ha mindkét szülő magyar. Mindkét csoport szerint a család és a szülők a leg-égetőbb probléma, amin lehet változtatni: a nemzeti érzést, a gondolkodásmódot kellene átalakítani.
- Szülői félelem, hogy ha magyarul tanul a gyerek, akkor elmegy Magyarországra tanulni, s talán nem is jön vissza.
- Vegyes házasság esetén különösen nagy a veszélye annak, hogy asszimilálódnak.
- Könnyű az integráció, azaz Horvátországban egyszerűbb horvátnak lenni, mint magyar-ként küzdeni.

A magyar nyelv hátrány, ugyanis Horvátországban nem lehet úgy élni, hogy nem beszél valaki jól horvátul. A nyelvismeretnek ebben az értelemben praktikus oka van (könnyebben érvényesülsz, könnyebben jutsz előre), egyébként magyarul gondolkodnak, olvasnak stb.

TEMATIKUS MEGKÖZELÍTÉS

A tanulmányunk második részében a fontosabbnak ítélt témákat mutatjuk be regionális metszetben, azaz az egyes régiók milyen különbözőséget illetve milyen eltéréseket hordoznak magukban. Előjáróban mindenképpen fontos hangsúlyoznunk, hogy az egyes régiókban elhangzott vélemények tükrözik azt a társadalmi közeget, amely az adott országban meghatározza a kisebbségi létet. Így az állampolgársághoz, vegyes-házassághoz, nyelvhasználatához való viszonyban jól tükröződnek a társadalmi környezet sajátosságai. Alapvető különbözőséget lehet felfedezni a „kisirégiók”³ és a nagyobb régiók tekintetében. Ennek számos okát véljük felismerni a kutatás adatai alapján. Mindenképpen fontos szempont, hogy a „nagyregiókban” élők között alapvető eltérést mutat, ha valaki tömbben illetve szórványban él. Ezt a jelenséget elsősorban Erdélyben lehetett tapasztalni. A továbbiakban tehát néhány témakörhöz kapcsolódó vizsgálati eredményt mutatunk be.

MAGYARNAK MARADNI (MAGYARSÁG TUDAT, TÖBBSÉGI TÁRSADALOMHOZ, SZÜLŐFÖLDHÖZ VALÓ VISZONY)

„KISRÉGIÓK”

A kisebb régiókban élők számára a magyarnak maradni vagy asszimilálódni kérdése meghatározó, ugyanakkor rendkívül eltérő sajátosságokat hordoz magában. Az Ausztriában – Őrvidéken élők többsége osztráknak vallja magát, érdekes az is, hogy az Őrvidék elnevezést nem használják, ha hivatkoznak szűkebb életterükre azt Burgenland elnevezéssel, németesen teszik. A magyar nyelvet inkább idegen nyelvnek gondolják, így nem véletlen, hogy gondolkodásukban kevésbé jelenik meg a magyarság tudat. Terveik szerint kétnyelvűnek fogják nevelni gyermeküket, mert – elmondásuk szerint – magyarnak nem tudják.

³ A kutatásunkban a kiserégiókba tartozók közé a Muravidéken, (Szlovénia) Őrvidéken (Burgenland, Ausztria), Dél-Baranya – Eszék környékén (Horvátországban) élő magyarokat soroljuk, mivel létszámuk és az ebből eredő „súlyuk” az adott országban viszonylag alacsony.

Gondolkodásuk illusztrációjaként álljon itt az egyik Órvidéken élő fiatal véleménye: „*Inkább osztráknak érzem magam, mert huszonöt évig itt élek, meg itt születtem osztráknak. Egy kis magyar is van bennem, anyukám Magyarországon született és színjátszó egyesületbe gyűjtöm meg a táncsoport, citeráztunk és hát a magyarságot éltük. Éltük a magyarságot, inkább osztráknak érzem magam.*” (sic!).

A többi kis régióban is meghatározó a magyarságtudat keresése, eltérő azonban, a magyarsághoz való hozzáállás. Míg Muravidéken a megkérdezettek számára ugyan fontos, hogy magyarként élhetnek, ugyanakkor természetes, hogy gyermeküket többnyelvűnek nevelik, bízván abban, hogy emellett – vagy éppen ezért – jobban fel tudják vállalni magyar identitásukat. Sajátos problémát lehet érzékelni Dél-Baranyában, ahol szívesen nevelnék az ott élők magyarként a gyermeküket, de ez az infrastruktúra és a környezet hiányosságai miatt – véleményük szerint ez csak korlátozottan lehetséges. Mindenesetre – Muravidéken és Dél-Baranyában –, ahol büszkéek arra, hogy magyarok, azt tekintik hozzájuk tartozónak, aki beszéli a nyelvet, és aki szereti és ismeri a (magyar) kultúrát (a magyarok történelmét, zenéjét, irodalmát, sportját). Álljon itt erről egy idézet Dél-Baranyából: „*Magyar nyelv és az igazi haza, mint Magyarország. Büszkeség, úgyhogy büszke vagyok, hogy magyar vagyok.*” Úgy gondolják, hogy fontos a magyar identitás, és kevésbé, hogy ki hol él.

Néhány fiatal esetében a magyarságtudat úgy fogalmazódott meg, hogy magyar az, aki Magyarországon él. Ebben a megközelítésben érezhető az a látencia, amely benne rejlik a kisebbségi létben: ezt a fajta összetettséget jeleníti meg leginkább az a gondolat, amelyet az egyik muravidéki csoportban fogalmaztak meg: „*Magyarul beszélni, magyarul álmodni, mert aki magyarul álmodik az biztos, hogy magyar.*” A többségi társadalomhoz való viszonyt az eltérő helyzetből fakadó viszonyulás határozza meg. Míg Ausztriában ez a kérdés nem merül fel, hiszen a kutatásban részt vevők mindegyike alapvetően osztráknak vallja magát, addig a Muravidéken élő fiatalok számára nem mindig egyértelmű, kit tekinthetnek a többségi társadalomhoz tartozónak. Ebben a térségben nagyobb a horvát ajkú népesség aránya, mint a magyaroké, ezért az adatfelvétel során megfogalmazódott egyfajta dél-szláv többség fogalma is. Muravidéken és Baranyában tehát inkább magyarnak, Burgenlandban inkább osztráknak vallják magukat. Ausztriában – Burgenlandban élő fiatalok anyanyelvi szinten beszélnek németül, és meglehetősen rosszul magyarul, Muravidéken a többnyelvűség a jellemző (német, horvát, szlovén, magyar) a fiatalabbaknál a szlovén a meghatározó, míg Baranyában folyamatos a magyar nyelv térvészése és a horvát térnyerése.

Rontja a többségi társadalomhoz való pozitív viszonyt, hogy a magyarokkal szembeni negatív megnyilatkozás – bár eltérő szinten – mindenhol előfordul. Ezt az egyik fiatal így fogalmazta meg: „*Koperban tanulok és mondom, hogy magyar vagyok, mondják, nem szégyelled magadat, Szlovéniában élsz.*” A magyarországi köztudatban a kisrégiókban élők esetenként megalázó helyzete kevésbé van még a nemzeti összetartozást fontosabbnak tartó közegben is fókuszban, mint az erdélyiek vagy éppen felvidékiek helyzete, problémája. Ez a beszélgetések során többször megfogalmazott érzés – több esetben is – sajátos viszonyulást eredményez a magyarországi magyarokhoz. Az órvidéki fiatalok – és a muravidékiek többsége – egyértelműen azt állították, hogy nem költöznének Magyarországra, tekintettel arra, hogy Ausztriában illetve Szlovéniában magasabb az életszínvonal, jobb életkörülmények között élhetnek. A Dél-Baranyában élők – a hátrányok és előítéletek ellenére – inkább Horvátországban maradnának. Ezt a kettőséget így fogalmazza meg egy dél-baranyai fiatal: „*Amikor itt vagyunk horvát társainkkal: á, te magyar vagy, te nem érted! Amint Magyarországra, ott Jugo!*” Egy másik – muravidéki – fiatal ezt a helyzetet

a következőképpen illusztrálja: „*Nem túl megértőek [mármint a magyarországiak], mivel gyakran furcsán néznek ránk azért, mert mi határon túlról jöttünk, és hogy hogy tudunk magyarul, meg ilyesmi...*”.

„NAGRÉGIÓK”⁴

Azokban az országokban beszélhetünk „nagyrégióról”, ahol a magyarság aránya meghaladja az öt százalékot, illetve lélekszáma meghaladja a 100.000 ezer főt. Ezekben a térségekben kulturálisan, gazdaságilag valamint politikailag releváns csoportnak számít a magyar népesség. Ez meghatározza és befolyásolja környezetüket. A „nagyrégiók”-ban élők életviszonya befolyásolja leginkább a határon túli magyarokkal kapcsolatos magyarországi közvélekedést. A „nagyrégiók”-ban élők számára rendkívül fontos viszonyítási pont Magyarország, ezen belül is legfontosabb a gazdasági potenciál: tanulási lehetőség és jobb életszínvonal húzza őket az Anyaországba. Ez a – gazdasági helyzetből – eredeztethető eltérő hozzáállás érzékelhető a felvidéki illetve a kárpátaljai fiatalok viszonyulásában is.

Erőteljes befolyásoló tényező annak a folyamatnak az érzékelése is, amely a magyarság csökkenését jelenti, amelyet viszont többnyire passzív módon vesznek tudomásul. Ez alól a passzivitás alól egy kivétel említhető meg: a magyar nyelv örökítésének kiemelt fontossága, erről ugyanis minden nagyrégióban hasonlóképpen vélekednek. A kétnyelvűsége a (leendő) gyermekeik esetében nagyobb hangsúlyt fektetnének, mint azt saját esetükben szüleik tették. Ezt az egyik – vajdasági – fiatal így fogalmazta meg: „...*nem fogjuk azt mondani neki, hogy ne tanulja meg a szerbet, mert az nem magyar, de mi is tudjuk, hogy milyen az, hogyha nem ismeri mind a két nyelvet.*” Ez alól a Székelyföldön, tömbben élő fiatalok kivételt jelentenek, számukra a román kultúrához, nyelvhez való viszony meglehetősen ambivalens. A vélemények abban azonban megegyeznek, hogy a gyermekeiket, amennyiben erre lehetőség van, az általános iskolában, illetve az óvodában magyarul kívánják oktatni, ebben a burgenlandi fiatalok kivételével – függetlenül attól, hogy ki melyik országban él –egyetértének a magyar fiatalok. Ez a vélekedés legpontosabban Kárpátalján fogalmazódott meg, ahol az egyik fiatal így fogalmazott „*Magyarba, mert az ukrán iskolába minden ukrán és én akarnám, hogy a gyerekem szeresse és tudja a magyart.*” A félelem, hogy a többségi nemzethez tartozóvá válnak, ott van a gondolkodásukban.

A vizsgálatban résztvevők körében egybehangzó volt a vélemény, hogy a nyelvhasználat a többségi nemzethez tartozók előítéletes megnyilvánulásainak az egyik legfőbb kiváltója, a magyar nyelvhasználatból eredő konfliktus és hátrány lehet az alapja annak, ha egyes régiókban nem vállalják fel a nyelvet, illetve az azon keresztül történő mindennapi kommunikációt.⁵ Ezt a jelenséget több régióban is említették, és nemcsak ott, ahol a magyarság csak szórványban él. A nyelvhasználat körüli konfliktus mögött több csoportban valamilyen az aktuális politikai diskurzusban fellelhető üzeneteket vélték felfedezni a fiatalok⁶. A kárpátaljai fiatalok egyik fókuszcsoportjában így fogalmazódott meg ez a helyzet: „*Ha pedig azt*

⁴ Nagyrégiók: Erdély (Székelyföld, Partium, Bánát) (Románia) Vajdaság (Szerbia) Kárpátalja (Ukrajna) Felvidék (Szlovákia).

⁵ Erre történt említés minden nagyrégióban, kivételt Székelyföld képez, illetve Dél- Baranyában és Muravidéken is.

⁶ Ez a probléma a kettős állampolgárság mentén kialakult helyzet kapcsán merült fel, elsősorban Felvidéken, de kevésbé élesen megfogalmazva, Kárpátalján is.

mondom, hogy magyar vagyok, és ezt magyarul is mondom, akkor egy sokkal nehezebb utat kell végigjárnom!” Talán ezért is erősödik – elsősorban a szórványban élők körében – a vegyes-házasságok elfogadása, ugyanakkor a tömbben élők között ennek negatív következményei kézzel foghatók: a vegyes-házasságokban születettek nyitottabbak az asszimilációra. A többségi nemzethez való viszonyban – amint ezt a kistérségben élők között is tapasztaltuk – fontos szempont, hogy a többség hogy viszonyul magyarságukhoz, az együttéléshez. Vajdaságban a többségi nemzettel való első találkozásokat sok esetben a konfrontáció, esetleg a nyílt agresszió határozza meg, amelyet egyikük így fogalmazott meg: „Óvodában én voltam az egyetlen magyar, mert az én falumban nagyon kevés a magyar. Ha megszólaltam magyarul mindig vertek. Szó szerint kiverték belőlem, hogy magyar vagyok.” Más a viszony a régóta Vajdaságban élő szerbekkel és a szerbiai szerbekkel, és más a viszony a menekültekkel. Vajdasági probléma a szerb betelepülők viszonya az őshonosnak számító magyarokhoz, amelyet egyikük így interpretált: „...akik itt laknak régebb óta, azok már összeszoktak a magyarokkal, azok úgy megtűrik... Van aki, ... nekem van olyan szerb kollégám, aki magyarul beszél”. Emellett a kulturáltság dimenziója erősen meghatározza a viszonyt, erre a helyzetre több helyszínen is kitértek a megkérdezettek. „Nekem például volt egy olyan élményem, hogy elmentem egy szórakozóhelyre és egy lány azt mondta nekem, hogy hülye bozgor⁷”. Ez az idézet jól mutatja, hogy az Erdélyben, szórványban élők számára a szülőföldhöz való viszony és a társadalmi környezet kulturáltsága jelentősen összefügg egymással. Talán ezért is érezhető a szórványban folyamatos nyomás az asszimilációra. Ebből is származtatható az összetartozástudat, egymás megértése, erős közösség iránti igény. Ezt az önazonosságtudatot a közös sors köti össze: a magyarságot „meg kell élni”, fel kell vállalni, tenni kell érte valamit, az ugyanis nem automatizmus. Egyik fiatal ezt így fogalmazta meg: „Mi kisebbséghez tartozunk, ezért nekünk ez nem automatikus, hogy mi magyarok vagyunk.”⁸ Éppen ezért folyamatosan keresik a magyar kultúrával való kapcsolattartás lehetőségeit. „Itt nálunk ezt gyakorlatilag külön keresni kell, hogy magyar néptáncot tanulj ne pedig szerbet. Vagy, vagy például itt Kanizsán is szerintem előbb tudunk elmenni moziba egy magyar filmet megnézni, csak mikor vannak a magyar hetek.”⁹ (sic!)⁹ Magyaroknak lenni (különösen a szórványban) akaratot, bátorságot és önbizalmat igényel, és ez adja meg az értékét is, akik nem merik vállalni a magyarságukat, sok esetben a helyi magyarság és a többség szemében is nevetség tárgyává válnak. „Ha nincs akarat, akkor könnyen beolvad. ... Meg önbizalom is. Bármiben, amiben különbözik a többitől. Akármiben különbözni, nehéz. És önbizalom kell ahhoz, hogy merjél különbözni.”¹⁰ Mindenből persze levonható az a következtetés, hogy a szórványban élők helyzete leginkább a többi kistérségben élő magyarokéhoz hasonlítható.

Nagyon érdekes viszony bontakozik ki a válaszok alapján a székelyföldi és a belső-erdélyi magyar fiatalok viszonylatában. A Székelyföldön élők általában véve „intenzívebben” élnek/élhetik meg magyarságukat szemben a belső-erdélyi fiatalokkal, ezért (is) érzékelhető egyfajta székely-magyar ellentét. „A magyar, az nem csak székely, így röviden összefoglalva¹¹ „... [a székelyek] túlságosan magyarok. Vagyis nem, hogy túlságosan, de azért... kicsit túlzásba viszik. Van, mikor kicsit túlzásba viszik.”¹²

⁷ Hazátlan, románul.

⁸ Erdély.

⁹ Vajdaság.

¹⁰ Kárpátalja.

¹¹ Kolozsvár.

¹² Máramaros.

A fenti idézetek is jól ábrázolják, hogy a határon túl élő, magukat magyarnak való fiatalok számára számos olyan probléma vetül fel, amely a az anyanemzet tagjai számára nem releváns, sőt – ismerethiány okán – nem is teljesen dekódolható.

ÁLLAMPOLGÁRSÁG – KETTŐS ÁLLAMPOLGÁRSÁG

„KISRÉGIÓK”

A fókuszcsoportos felvétel során megkérdeztük a kutatásban résztvevőket, hogy mi jut eszükbe arról a fogalomról, hogy állampolgár, mivel kutatásunk időszakában¹³ indult el a kettős állampolgárság megszerzésének intenzív időszaka.

A kistrégiókban élők számára, ez alapvetően nem volt értelmezhető, jogokhoz, (többségi) állampolgársághoz kötötték a fogalmat, de egyben hangsúlyozták, hogy nem köthető nemzeti hovatartozáshoz: „*Azzal összefüggően osztrák állampolgár, hogy beszél osztrákrul. Hogy osztrák focicsapatot, ha nem játszanak jól, akkor is segítesz, szurkolsz nekik ez pontosan olyan, hogy osztráknak érzed magad és bárhol vagy a világon... .*”

A kettős állampolgárságról jellemzően nem tudtak véleményt nyilvánítani. Racionálisan gondolkodó fiatalemberek elsősorban a kettős állampolgárság gazdasági és praktikus hasznát hangsúlyozták. A horvátországi fiatalok számára – mivel országuk még nem tagja az Európai Uniónak – utazási és munkavállalási előnyt is jelent. Ugyanakkor Muravidéken és Dél-Baranyában is hangsúlyozták, hogy elsősorban „csak egy papír”, amely elválik az identitástól, formális megerősítése annak, hogy magyar valaki. „*Hát szerintem ez az állampolgárság egy hülyeség, úgy ahogy van! Mert ha valaki valamilyen nemzetiség... úgy érzi, hogy valamilyen nemzethez tartozik, az ahhoz tartozik.*”¹⁴

„NAGYRÉGIÓK”

A nagyrégiókban élő fiatalok számára sem volt egyszerűen megfogalmazható a válasz az állampolgárságot firtató kérdésünkre. A többségi állampolgárságot, mint köteleességet, a magyart mint lehetőséget, az identitás megmutatásának lehetőségét értelmezték. Ugyanakkor a jogok és kötelezettségek megfogalmazásánál azt hangsúlyozták, hogy ez egyfajta szerződéses viszony, formáság, ami korlátozza az ember életét, az emberi szabadságot. „*Na, most az ukrán állampolgárságom, az úgy rám ragadt úgymond, mert én ide születtem, úgyhogy avval együtt kell élnem. Be kell tartanom a törvényeket, adóznom kell, stb., stb. Viszont a magyar állampolgársághoz meg úgy állok hozzá, hogy az egy, számomra egy ilyen státusz.*”¹⁵ „*... én is polgári jogokat irtam, és persze abból a kötelezettségeket is. Gondolom kötelezettségeink is vannak annak az országnak, aminek állampolgárai vagyunk.*”¹⁶

A kettős állampolgársággal kapcsolatosan az instrumentális és érzelmi viszonyulás a meghatározó, ugyanakkor egyfajta elégtétel is, mert 2004-ben az anyaországban elutási-

¹³ 2011. tavasz.

¹⁴ Muravidék.

¹⁵ Kárpátalja.

¹⁶ Erdély – Kolozsvár.

tották ennek a lehetőségét.¹⁷ Úgy vélik, hogy a magyarországi magyarok egy része nem tekinti teljes jogú magyarnak a határon túli magyarokat. *”Mert volt már erről népszavazás és a nép megmondta a véleményét erről. De nagyon nem mentek ki szavazni. Ez elég ciki... az állampolgárságról csak ennyit.”*¹⁸ Alapvetően úgy gondolják, hogy kevés konkrét információval rendelkeznek.

Az állampolgársággal összefüggő racionális hozzáállás két aspektusból is megjelent. Egyrészt Vajdaságban és Kárpátalján élő fiatalok körében, ahol ez a munkavállalás és az utazás területén megszerezhető szabadságot jelenti. Kárpátalján és Felvidéken viszont a fiatalok az állampolgárság hátrányait hangsúlyozták, mivel országuk nem ismeri el a kettős állampolgárságot, ezért félnek azt kiváltani az esetleges következmények miatt. Erdélyben szintén kimutatható volt egyfajta félelem a lehetséges retorziók miatt, különösen az állami alkalmazottak körében. Néhány jellemző vélemény: *„Számomra inkább egy ilyen lelki dolgot jelent. Hogy akkor igen, magyar állampolgár vagyok, tényleg vallhatom magam magyarnak, anélkül, hogy megdobálnának valamivel (...).”*¹⁹ *„Nálunk nem az a paszport fogja meghatározni, hogy hú, magyar vagy. Így is bennünk van.”*²⁰ *„Hát engem kicsit hidegen hagyott, mert tehát én attól nem leszek magyarabb”*²¹ *”Visszakapjuk a lehetőséget, hogy magyar állampolgárok legyünk, mert ezzel most gyakorlatilag kinyílik a világ”*²² *„Valami jelzés ez. Az, hogy nem feledkeztek el rólunk”*²³.

A magyar állampolgársághoz kapcsolódó választójoghoz való viszony megoszló és megosztó is egyben, nem tudnak semmi konkrétat, ezért inkább érzelmi alapon közelítenek a témához: *„Attól, hogy nekünk van egy papírunk egy állampolgárságról, az még nem hiszem, hogy van jogunk abba beleszólni, hogy hogyan igazgatnak”*²⁴. *„A jogokhoz kötelesség is tartozik, én ott fogok szavazni, ahol adózok.”*²⁵ *„Ezzel végre beleszólhatunk a magyarok (sic!) életébe.”*²⁶

NYELVHASZNÁLAT A VILÁGHÁLÓN – A KÖZÖSSÉG TEREMTÉS ÚJ DIMENZIÓI?

Régióktól függetlenül a világháló multikulturális közeg, ahol a nyelvhasználat nem feltétlenül az identitástudat függvénye. Az internet „világnyelve” az angol, a legtöbb információ mind a mai napig elsősorban ezen a nyelven érhető el. Az, hogy ezen túlmenően, hogyan specifikálódik a világhálón való tájékozódás már több egymással összefüggő tényező függvénye: szocializáció, általános kulturáltság, szórvány vagy tömbben való elhelyezkedés, stb. A multikulturalitás ugyanakkor lehetőség, amely révén áthidalódhatnak a nemzetiségi ellentétek, amelyek új, határokon átnyúló közösségek létrejöttét segíthetik elő, akár kisebb,

¹⁷ Valójában a szavazók többsége a kettős állampolgárság mellett szavazott, de nem volt elégséges a szavazatok aránya.

¹⁸ Erdély – Székelyföld.

¹⁹ Erdély – Székelyföld.

²⁰ Erdély – Kolozsvár.

²¹ Felvidék.

²² Kárpátalja.

²³ Vajdaság.

²⁴ Erdély – Kolozsvár.

²⁵ Erdély – Kolozsvár.

²⁶ Erdély – Székelyföld.

akár nagyobb közösségben élnek a magyar fiatalok. Különösen igaz ez annak fényében, hogy a határon túl élő magyar fiatalok körében is meghatározó a világháló használata.

„KISRÉGIÓK”

A „kisrégiókban” a vegyes, azaz a többnyelvű, sőt kevertnyelvű világháló nyelvhasználat jellemző. A fiatalok szituációfüggően használják a többségi nemzet nyelvét, az anyanyelvüket, valamint a világháló alapnyelvét az angolt.

Örvidéken hangsúlyozták a fiatalok, hogy általában nem hátrány több nyelv ismerete, de a fiatalok alapvetően osztráknak határozzák meg magukat. Ezért egyértelműen németül, valamint más idegen nyelven, főleg angolul használják a világhálót. *”Én utálok, de ha kell, akkor elsősorban németül, amit úgy nem találok, akkor azt angolul, magyarul? Szinte soha, nem tudok annyira. Pedig itt végeztem a magyar gimibe (nevet).”*²⁷ *„Nekem elsősorban osztrák barátaim vannak, így ez nem kérdés.”*²⁸ Ausztriával szemben Muravidéken Szlovénia vegyes (magyar, szlovén, horvát, német) nyelvhasználat érvényesül: *”Hát, én vegyesen használom. Attól függ, hogy mit keresek. Magyarul, szlovénul, németül vagy angolul.”*²⁹ *„Vegyesen használom, attól függ..... nyilvános üzeneteket, idézeteket is vegyesen teszek fel.”*³⁰ Dél-Baranyában is vegyes nyelvhasználatról beszélhetünk. A nyelvhasználat alapvetően a felhasználási tevékenységtől függ, de a horvát nyelv ismerete nélkül nem lehet/vagy nagyon nehézkes az interneten való tájékozódás: *”Attól függ, hogy kivel, posztolni inkább horvátul.”*³¹

„NAGYRÉGIÓK”

A „Nagyrégiókban” az internet és a közösségi oldalak használata leginkább annak függvénye, hogy szórványban vagy tömbben élnek a magyar fiatalok. Meghatározó továbbá az élethelyzet, tehát hogy valaki tanul vagy már dolgozik, azaz az internet mely funkciójára van nagyobb szüksége. Az internetes nyelvhasználat attól is függ, hogy a fiatalok magyar nemzetiségi vagy a többségi társadalom nyelvét használó iskolába járnak/jártak-e. A szocializáció egyébként is alapvető lenyomatot hagy a fiatalok általános, de specifikusan internetes nyelvhasználatára is. Nemcsak az iskolai szocializáció hatása érhető tetten, de legalább ennyire kiemelendő a másodlagos, kortárs csoportokban végbemenő szocializáció is. A webes felületek nyelvhasználatát ugyanis befolyásolja a baráti kör nemzetisége. A magyar barátokkal rendelkező fiatalok magyarul társalognak a közösségi oldalakon, míg a többségi nemzethez tartozó baráti körrel bírók automatikusan állnak át a többségi nemzet nyelvére az interneten is. Vajdaságban elsődlegesen magyarul használják a fiatalok az internetet, ugyanakkor a nyelvhasználat funkciófüggő: *„Általában vegyesen használom. Attól függ, hogy mit akarok. Magyarul vagy angolul, esetleg szerbül”.*

Felvidéken nem a magyar nyelvű internethasználat a meghatározó. Többnyire funkcionális a nyelvhasználat, amely feladattól függően angol, szlovák illetve magyar nyelvű egyaránt

²⁷ Felsőőr – Ausztria.

²⁸ Felsőőr – Ausztria.

²⁹ Eszék – Muravidék (Szlovénia).

³⁰ Eszék.

³¹ Eszék – Horvátország.

lehet: „*Én például a Skype-ot rengeteget használom, de a Skype-on is a konferenciahívást. Azért mert a jó minőségű hangátvitel. Teszem fel, ha egy adott dolgot meg akarok csinálni... weboldal, vagy akár egy programozás, vagy egy script-írás, vagy lehet az játék, bármi, amihez több ember kapcsolódik, (...) hát, azon a nyelven, ahogy a legtöbbnek tudnak, az ismerőseim közül legtöbbször szlovákul.*” Kárpátalján az internet használata a felvétel időszakában még csak terjedőben volt, a 2000-es évek elejének magyar viszonyait tükrözte vissza. Alapvetően közösségi tereken, főleg iskolákban, munkahelyeken érték el az internetet: *”Fő a magyar, de ha itteni dolgok érdekelnek, akkor ukránul. Akkor rákeresek”.*³²

Az eddigi elemzések alapján nem meglepő, hogy Erdélyben az internetes nyelvhasználat is annak függvényében változik, hogy szórványban vagy tömbben élnek a magyar fiatalok. A tömbben élők elsősorban magyarul illetve angolul, míg a szórványban élők a román is a használják az interneten történő kommunikációra: *”Hát kiválasztom, hogy mit töltsék le és az határozza meg, milyen nyelven például van a... vannak ilyen különböző tudományos sorozatok, angolul, magyarul, románul.”*³³ *Minden fent van az interneten, rá húsz percre fel van rakva és... Azt olvasol, amit akarsz, románul is, ha már....*³⁴ *„Tegnap például svédül néztem meg egy filmet és angol felirattal. ...de magyar felirat nem volt rajt...”*³⁵ *”Hát, a két különböző nemzetiség... hát, hogy ha valaki itt a (xxx) mondja, az egyértelmű, hogy magyar-románt jelent... ..vagy magyar-kínait jelent... Például. Van két kínai... Meg két lett... Ja tényleg, két lett. De őket bírjuk... A lényeg az, hogy... Na jó, de a többséget kell nézni... ha most kilencvenkilenc százalékban így van, most senki sem az egy százalékra gondol...”*³⁶ *”Nekem a barátaim magyarok, miért használnám más nyelven?”*³⁷ *”Azért nem feltétlenül, mert az gondolom, hogy ha valamit jobban meg akarunk érteni, azt akkor azon a nyelven értjük meg, amit a legjobban tudunk. Mondjuk, lehet, hogy egy idő után... Igen, de ha eljutunk arra a szintre angolul is, nem pontosan arra a szintre, de megközelítőleg arra a szintre, akkor...”* Például én nem néznék angolul filmeket, ha a jövőben nem akarnék belőle vizsgázni. Tehát magyarul nézném.³⁸ *Én nekem nincs is Facebook-om...”*³⁹ *„Nekem van, a kollegáimmal főleg románul, én vagyok csak ott magyar, a barátaimmal, hát a (anya)nyelvük szerint.”*⁴⁰

A NYELVHASZNÁLATTAL KAPCSOLATOS LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK

ÖRVIDÉK:

- A többség osztráknak tartja magát, korlátozott magyar érzettel;
- A magyar nyelv inkább, mint idegen nyelv jelenik meg;
- Nem jellemző a magyar nyelvű internet használat.

³² Munkács.

³³ Kolozsvár.

³⁴ Kolozsvár.

³⁵ Nagyvárad.

³⁶ Nagyvárad.

³⁷ Székelyföld – Sepsiszentgyörgy.

³⁸ Kolozsvár.

³⁹ Máramaros.

⁴⁰ Máramaros.

FELVIDÉK

- Az elvándorlás alapélménye a magyar fiataloknak;
- Az internetre úgy tekintenek, mint a magyar nyelvű kultúra fenntartásának egyik lehetséges módja;
- A kétnyelvűségben a kulturális szempontok mellett a gazdasági előnyöket is kiemelik.
- A kettős állampolgárságot erősen átpolitizálnak tartják.

KÁRPÁTALJA

- Kettős előítéletességet élnek meg: egyrészt az ukránok másrészt magyarországi magyarok részéről;
- Helyi magyar közösséget összetartóbbnak és büszkébbnek érzik, mint a magyarországiakat;
- Magyarságukat egy szép és nehéz adottságnak tartják;
- Nyitottabbak az asszimilációra;
- A nyelvtudást tekintik legnagyobb előnyüknek;
- A nyelvi kompetencia fontos, alapvető a nyelvtudásuk átörökítése.

ERDÉLY

- Általában véve nehezebbnek tartják a helyzetüket a többségiekhez képest;
- A szórványban a román nyelv használata nem jelent problémát;
- Ha egy fiatal jól beszél románul, akkor a magyar nyelv ismerete értéként jelenik meg;
- A többségi társadalomhoz fűződő viszony nem konfliktusmentes, a tömbben minimális az érintkezés;
- A szórványban a románokkal való együttélés kevésbé problematikus;
- Vegyes házasság esetén a gyereket kétnyelvűnek kell nevelni;
- Vegyes házasság a szórványban sokkal természetesebb;
- A külföldi rövid/középtávú munkavállalásra való nyitottság.

VAJDASÁG

- Az internet még nem meghatározó a kisebb településeken;
- Az interneten lehet magyarul is kapcsolatot tartani, és így kevésbé kell félni; a digitális térben jobban részesei lehetnek a magyar kultúrának;
- Magyaroknak lenni fenyegetettség érzéssel párosul, amely párosul a magyarok ellen irányuló fizikai agresszió jelenlétével;
- Konfliktus személyközi szinten és nem intézményi szinten van jelen;
- A kettős állampolgárság megítélése egyöntetűen pozitív.

DÉL-BARANYA

- Magyaroknak mondják magukat, magyar nevelésben részesültek;
- Horvátul viszont jól kell tudni, nem elég a magyar az érvényesüléshez;
- Aki magyarul szeretne tanulni, az elmegy Magyarországra.

MURAVIDÉK

- A magyarság tudatos választás eredménye;
- Az internet olyan alap, amellyel fent tudja tartani a kapcsolatot a magyar nyelvvel;
- Fontos a harmadik, negyedik nyelv ismerete.

IRODALOM

- Kiss Tamás–Barna Gergő (szerk.) (2011): *Erdélyi magyar fiatalok* NKI- Kriterion, Kolozsvár.
- Gyurgyik László (2004): *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében* Kalligram, Pozsony.
- Kiss Tamás (2010): *Adminisztratív tekintet* NKI- Kriterion Kolozsvár.
- Síklaki István (2006): *Vélemények mélyén* Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Szabó Andrea–Bauer Béla–Laki László–Nemeskéri István (szerk.) (2002): *MOZAIK2001 Gyorsjelentés*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest.
- Vicsek Lilla (2004): *Fókuszcsoport* Osiris, Budapest.